

**Аналітично-правова довідка
щодо можливостей правового захисту громадян України у зв'язку зі збройною
агресією РФ**

ВСТУПНА ЧАСТИНА

Збройна агресія Російської Федерації проти України зумовила тяжкі та різноманітні наслідки як для нашої держави у цілому, так і для бізнесу та громадян.

У цій аналітиці конкретно розглядаються питання можливостей правового (судового) захисту громадян України.

**Чи є можливим в Україні правовий (судовий) захист громадян України
та який?**

Такий правовий (судовий) захист є можливим.

У цій аналітиці розглядаються питання відшкодування моральної та матеріальної шкоди громадянам, спричиненої державою-агресором.

Питання відшкодування моральної та матеріальної шкоди винним суб'єктом (ним може бути і держава) врегульовано нормами Цивільного кодексу України, які і підлягають застосуванню.

Можливість пред'явлення позову в Україні та в українські суди підтверджена правовим висновком Верховного Суду у постанові Верховного Суду від 14 квітня 2022 року у справі № 308/708/19.

Суть висновку у тому, що у Російській Федерації у зв'язку зі здійсненою збройною агресією є відсутнім судовий імунітет в Україні (згода на юрисдикцію в українському суді).

Такий суверенітет діє в мирний час. При зверненні до суду до держави, потрібна згода посольства цієї держави на визнання юрисдикції суду.

Під час війни згода не потрібна.

Отже, на даний час існують всі підстави для звернень українців для захисту своїх прав перед РФ в українські суди.

За цивільно-процесуальним законом позови про відшкодування шкоди пред'являються за місцем її заподіяння.

Таким чином, є можливість подавати подібні позови у суди за місцем свого проживання (навіть якщо громадяни перебувають тепер за кордоном).

**Чи є в Україні правові механізми по відшкодуванню матеріальної і
моральної шкоди у позасудовому порядку у зв'язку зі збройною агресією РФ.**

Якщо так, то яке їх поєднання із судовими?

В Україні у зазначеному контексті є правові механізми часткового відшкодування матеріальної (майнової) шкоди.

Позасудових механізмів відшкодування моральної шкоди немає.

Механізми позасудового відшкодування матеріальної (майнової) шкоди недосконалі.

На сьогоднішній день у цій проекції є важливими три постанови КМУ: від 20 березня 2022 року № 326 «Про затвердження порядку визначення шкоди та збитків, завданих Україні внаслідок збройної агресії Російської Федерації»; від 26 березня 2022 року № 380 «Про збір, обробку та обмін інформації про пошкодження і знищене

нерухоме майно, спричинених військовою агресією Російської Федерації»; від 5 квітня 2022 року № 423 «Про внесення змін до Порядку проведення обстеження прийнятих в експлуатацію об'єктів будівництва».

Варто також враховувати постанову КМУ від 18 грудня 2013 року зі змінами № 947 «Про затвердження порядку надання та визначення грошової допомоги або компенсації постраждалим від надзвичайних ситуацій, які залишилися на попередньому місці проживання».

Експрес аналіз цих нормативних документів засвідчує наступне.

Згідно постанови КМУ № 380 від 26.03.2022 року українці можуть подавати у відповідному процедурному порядку заяви (у т.ч. через портал «Дія») на те, що вони є постраждалими від агресії РФ для здійснення обстеження їх нерухомого майна.

Відповідно до постанови КМУ № 326 від 20.03.2022 року оцінюванню підлягають тільки втрати, пов'язані з нерухомістю відносно житлового фонду (у т.ч. незавершеного будівництва та садових будинків).

Інші майнові втрати для компенсацій на даний час не передбачені.

Тим у кого знищено об'єкти нерухомості надається у відповідному порядку **грошова компенсація**, максимальний розмір якої на сьогодні не може перевищувати 300 тис. грн. (у Верховній Раді знаходиться законопроект, котрий збільшує суми).

Для тих у кого пошкоджено майно передбачена **грошова допомога** у розмірі від 3 до 15 прожиткових мінімумів для працездатних осіб.

Отже, вирізняються: грошова компенсація для тих у кого знищено майно та грошова допомога у кого воно пошкоджено.

Однак, отримати ці види чи компенсації, чи допомоги не досить просто.

Для того щоб була можливість отримання необхідно, щоб після відповідної заяви відбулось технічне обстеження об'єкту нерухомості у порядку, встановленому постановою КМУ № 423 від 5.04.2022 року.

На цьому етапі це виключно технічне обстеження.

Сума шкоди не встановлюється.

Технічне обстеження стає основою для визначення шкоди та збитків згідно постанови КМУ № 326 від 20.03.2022 року.

Визначення цих компонентів має здійснюватися за Методикою, затвердженою Мінрегіоном за погодженням з Мінреінтеграції. Методика має бути розроблена у 6-місячний строк і її ще немає.

Отже, на сьогодні реальної можливості у громадян отримувати чи грошову компенсацію, чи грошову допомогу ще немає і, навіть, невідомо коли вона з'явиться.

За описаних обставин на даному етапі у практичному сенсі більш дієвим є судовий механізм, який не суперечить механізму позасудовому.

При реалізації судового механізму можливо використовувати документи для доказової бази із позасудового механізму, однак вони не будуть повністю комплектними, не даватимуть уявлення про дійсні розміри матеріальної і моральної шкоди і до того ж сама матеріальна шкода визначатиметься мінімум через 6 місяців.

Як діє судовий механізм?

Для судового механізму можливо зібрати самостійно доказову базу із встановленням розміру збитків з відносно оперативним пред'явленням позовів, не чекаючи будь-яких Методик (які невідомо коли з'являться).

Водночас є можливим використання технічних обстежень держави для встановлення грошової оцінки пошкоджень.

При цьому, потенційно можливе судове рішення із встановленим розміром буде у майбутньому враховуватись при визначенні збитків державою за Методиками, коли ті з'являться (рішення суду буде обов'язкове).

Що потрібно для практичного зібрання доказової бази?

Насамперед, варто врахувати, що загально відомі факти не підлягають доказуванню.

У нашому випадку – це факт збройної агресії РФ.

У доказову базу по відшкодуванню матеріальної і моральної шкоди входитимуть:

- ідентифікуючі дані відповідних фізичних осіб та членів їх сімей;
- письмові пояснення, відібраних за їх згодою адвокатами у порядку ЗУ «Про адвокатуру та адвокатську діяльність»;
- всі фото і відео від цих громадян;
- всі ідентифікуючі дані на їх постраждале майно;
- всі факти звернень з приводу обставин, за яких вони постраждали (у правоохоронні органи, для технічних обстежень і т.д.);
- всі акти технічних обстежень державою;
- всі медичні документи;
- всі документи по спілкуванню з психологами перед оформленням висновку;
- висновки психологів про розмір моральної шкоди;
- документи по технічному обстеженню іншого майна (крім житлового фонду) технічними спеціалістами;
- документи по оцінці спричиненої шкоди окремо по житлу, та окремо по іншим видам майна (наприклад по авто, побутовій техніці, тощо);
- інші доказові матеріали, у залученні яких виникне потреба.

Автор

О.В. Лупейко